

Antikvarisk förundersökning

Oscarsborg, Danderyd kommun

Fastighetsbeteckning: Danderyd 2:143
Namn/Gatuadress: Oscarsborg/ Gula villan
Kommun, Stadsdel: Danderyd
Ärendenr:

2019-11-21
Rev 2019-12-04

Antikvarisk förundersökning, Oscarsborg, Danderyd kommun

Stockholms Byggnadsantikvarier har på uppdrag av Danderyds kommun utfört en antikvarisk förundersökning för Oscarsborg Danderyd. Arbetet har innefattat genomgång av arkivmaterial, besiktning på plats samt en bedömning av byggnadens kulturhistoriska värde.

Förundersökningen är en fristående handling som förutsättningslöst beskriver byggnaden och dess kvalitéer.

Arbetet är utfört av Sofia Bruto, Stockholms Byggnadsantikvarier AB.

Sofia Bruto

Byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig avseende Kulturvården

Innehåll

Omfattning och syfte	4
Orientering.....	4
Kulturhistoriskt skydd	5
Danderyds kulturmiljöhandbok	5
Plan- och bygglagen	5
Översiktsplanen	6
Gula listan, Svenska föreningen för Byggnadsvård	8
Historik	9
Beskrivning	11
Exteriör	11
Interiör	16
Kulturhistoriska värden	23
Kvaliteter att ta tillvara.....	24
Källor och litteratur	24
Otryckta källor	25

Omfattning och syfte

Den antikvariska förundersökningen omfattar Oscarsborg med omgivande tomt.

Syftet med förundersökningen är att beskriva fastighetens kulturhistoriska värden och kvaliteter. Arbetet har innefattat genomgång av arkivmaterial, besiktning på plats 2019-11-12 samt en bedömning av byggnadens kulturhistoriska värde.

Förundersökningen är en fristående handling som förutsättningslöst beskriver byggnaden och dess kvalitéer utan att kommentera eventuella framtida planer.

Orientering

Karta från Eniro.se

Kulturhistoriskt skydd

Danderyds kulturmiljöhandbok

I Danderyds kulturmiljöhandbok som utkom 1991, reviderad 2003, är Oscarsborg inte utpekad som kulturhistoriskt värdefull.

Plan- och bygglagen

En byggnad behöver inte ha ett specifikt skydd inskrivet i en detaljplan eller vara beskriven i ett kulturmiljöprogram för att lagens bestämmelser om varsamhet och förbud mot förvanskning ska gälla. Plan- och bygglagens bestämmelser om hur byggnader och platser ska hanteras gäller generellt och för all bebyggelse. Lagens skydds och varsamhetsbestämmelser för kulturhistoriska värden finns i kapitel 8.

Kapitel 8

13 § En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14 § Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17 § Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Översiktsplanen

Karta ur Översiktplanen från 2006.

Bild ur Översiktsplanen från 2006.

Utvecklingsområden

Oscarsborg ligger inom ett område som i översiktsplanen är utpekad som utvecklingsområde.

Text ur ÖP;

Den utveckling av bebyggelsen som föreslås i översiktsplanen är koncentrerad till stråket längs E18 som i dag utgör en bullerstörd barriär genom kommunen. Översiktsplanen redovisar flera utvecklingsområden längs E18. För Knutpunkt Danderyd, området vid Danderyds sjukhus och de obebyggda markområdena på ömse sidor om E18, ska en fördjupad översiktsplan tas fram för att studera olika utvecklingsalternativ närmare. Ett av de alternativ som ska studeras är vilka effekter en överdäckning av E18 får på området samt om den är ekonomisk genomförbar. Ett utvecklingsområde finns också vid Mörby centrum. Området kan utvecklas i flera riktningar, även över E18, och innehålla både handel, verksamheter och bostäder. Det tredje stora utvecklingsområdet ligger längs Enebybergsvägen norr om Edsbergsvägen.

Området i anslutning till Enebybergsvägen är i gällande översiktsplan utlagt som utredningsområde. Kraftledningen utgör områdets avgränsning i väster. Området har ett attraktivt läge med närhet till E18. I RUFs markeras området som del av regional

stadsbygd med utbyggnadspotential. Verksamhetsområdet väster om Enebybergsvägen samt korsningen med Edsbergsvägen bör också studeras tillsammans med arbetsområdet mellan Enebybergsvägen och E18. Vid planläggning av området ska mark för en bensinstationsanläggning prövas.

I översiktsplanen är området kring Enebybergsvägen även utmärkt som regionalt kilomåde. Text ur ÖP;

Området som helhet är av väsentlig betydelse för det rörliga friluftslivet och har många olika upplevelsevärden. Roslagsleden börjar här. Det finns en bågskyttebana och en niohålsbana för golf inom området. Det har tidigare funnits en skjutbana. De större vägarna E18 och Edsbergsvägen gör att delar av området är bullerstört. Flera motstående intressen berör området. I länsstyrelsens rapport "Aldrig långt till naturen – skydd av tätortsnära natur i Stockholmsregionen", föreslås att större delen av Rinkebyskogen läggs ut som naturreservat. Områdets östra del är ur ett regionalt perspektiv intressant för bebyggelse. I RUFSS redovisas området som regional stadsbygd med utbyggnadspotential. I översiktsplan 99 redovisas området som grönområde som avses skyddas som naturreservat. Kommunen avser nu att bevara området som friluft- och strövområde. Förslag till skötselplan finns framtagen. Den visar hur naturvärdena i området kan säkerställas.

Gula listan, Svenska föreningen för Byggnadsvård

Oscarsborg är upptagen på Svenska föreningen för Byggnadsvårdslista över rivningshotade byggnader i Sverige.

Text ur motiveringen;

Oskarsborgsvillan/Gula villan i Danderyd, som ägs av kommunen, hotas av rivning. Byggåret är 1909 och byggnadens underhåll är kraftigt eftersatt. Byggnaden finns inte upptagen i kulturhistorisk inventering eller motsvarande. Den är dock oförvanskad, har ett högt kulturhistoriskt värde och bör därför bevaras. Byggnaden är belägen i närheten av Båtsmanstorpet med anor från 1600-talet samt den välbevarade villan f.d. Danderyds krog (f.d. Nils Poppes bostad) och ingår således i en miljö av kulturhistoriskt värde. En statusbesiktning är utförd för byggnaden men denna besiktning har en stor brist eftersom frågan om byggnadens kulturhistoriska värde överhuvudtaget ej är berörd i bedömningen.

Historik

Karta från Eniro, historiska flygfoton. Det övre fotot är från 1955-67, det nedre är nutid.

Oscarsborg ligger tillsammans med Båtsmanstorp i ett äldre jordbrukslandskap. Danderyds socken delades in i fem rotlar med fem båtsmanstorp. Ett av dem är Båtsmanstorp, som ligger granne med Oscarsborg, i Danderydsberg som kom att lyda under Rinkeby rotegård, belägen vid Danderyds kyrka. Båtsmän från detta torp har spårats tillbaka till 1721. Torpet är intressant eftersom det inte har moderniserats utan är mycket väl bevarat såväl exteriört som interiört. Där finns förstuga, dagligstuga samt finkammare, el och vatten saknas.

Nedanstående historik om Oscarsborg kommer från hembygdsföreningen:

Oscarsborg är troligen uppförd 1904 av byggmästare Oscar Slöör som själv bodde i huset med sin familj. Esther och Magnus Bengtsson flyttade in i huset i slutet av 1920-talet. De fick fem barn varav det äldsta dog tidigt efter att ha ådragit sig lunginflammation efter att ha kapsejsat med sin båt. Esthers fosterföräldrar bodde på övervåningen.

Enligt uppgift dog Esther 1978 varvid huset såldes till kommunen för 40 000 kr.

Sedan 1989 är Oscarsborg uthyrd till Djursholms motorklubb som bedriver ungdomsverksamhet i husets övervåning samt i bilverkstaden i uthuset. Nedervåningen hyrs av Danderyds motorförening och används för ungdomsband att spela musik.

Underhållet av huset är kraftigt eftersatt och huset har stora skador på grund av taket inte har underhållits och ordentlig vattenavrinning saknas. Huset har också sättningskador på grunden samt rötskador på bottenstommen. Fönstren är genomgående i behov av renovering, glasrutor saknas på en del stället. För en mer ingående skadeinventering se ”Utlåtande över statusbesiktning”, från Bylero daterat 2017-02-13, beställd av Danderyds kommun.

Foto ur byggnadsinventeringen 1973, Danderyds kommun.

Beskrivning

Oscarsborg ligger, tillsammans med Båtsmanstorpet, i skogsbrynet i närheten av Danderyds golfklubb. Området var tidigare ett jordbrukslandskap men är idag ett bebyggt område, i öster ligger E18 och en viss etablering av mindre företag/småindustrier. I söder avgränsas området av Edbergsvägen med dess villabebyggelse.

Tomten kring Oscarsborg hade tidigare ett grusat parti med stenlagda rabatter framför huset. Idag är det gräs runt huset, gräset klipps i en remsa fram till entrén. Träd, sly och buskar har vuxit upp runt huset.

Exteriör

Oscarsborgs byggnadsvolym är troligen helt bevarad från uppförandetiden, få förändringar har skett. Byggnaden har ett kraftigt eftersatt underhåll, framförallt är det skador på tak samt vattenavrinning som har orsakat allvarliga skador.

Byggnaden är knuttimrad med gul liggande fasadpanel, rödmålade knutbrädor. Byggnaden är uppförd i en våning och en halv våning med sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Fasaden är på flera ställen fuktskadad på grund av obefintlig vattenavrinning. Bottenstocken är på vissa ställen rötskadad.

Huvudentrén är en farstuutbyggnad med sentida trappa och plåttäckt tak. Ursprungligen var taket klätt med takpapp. Samtliga fönster är igensatta med brädor och dörren är en grönmålad enkeldörr med en fönsterruta. På ena kortsidan finns en entré till övervåningen. Rutan på den dörren är igensatt med en plywoodskiva.

Fönstren i nedervåningen är fyrluftsfönster där de övre två mindre lufterna är spröjsade, indelade i fyra mindre lufter. På gavlarna på övervåningen är fönstren större, indelade i sex lufter. Även där är de övre mindre lufterna indelade med spröjs. Samtliga fönster är i stort behov av renovering.

Oscarsborg sett från Enebybergsvägen. I bakgrunden syns Danderyds scoutkärs hus.

Östra fasaden.

Södra fasaden.

Västra fasaden, baksidan.

Trädgården har vuxit igen
med sly och träd.

Fasad mot norr.

Norra fasaden.

Samtliga fönster i farstun är igensatta, dörren samt trappan utbytt.

Samtliga fönster är i dåligt skick, i vissa lugter saknas glasrutor.

Sättningskador i grunden av natursten.

Hängrännorna saknas eller är trasiga vilka har föranlett till skador på huset.

Fuktskada med algpåväxt på den västra fasadens norra del.

Trasiga vindskivor och hängerännor.

Interiör

Den ursprungliga planlösningen finns bevarad. Bottenvåningen består av en mindre hall samt kök och två rum och ett mindre förrådsrum. Övervåningen når man via en entré på södra fasaden. På övervåningen finns kök samt ett rum.

Bottenvåningen

I farstun är samtliga fönster igensatta. Väggar och tak av masonite, platsbyggd soffa och obehandlat brädgolv.

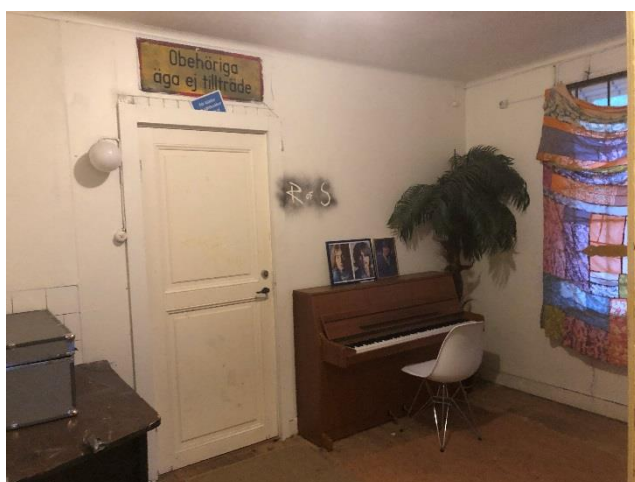
Innanför farstun finns en mindre hall med pärlspontpanel i tak och på väggar. Platsbyggda förvaringsskåp, obehandlat brädgolv.

I köket finns platsbyggda skåp, där spisen troligen stod finns nu en större trälåda.

Ursprunglig diskho med marmorbänkskiva.

Köket.

I rummet innanför köket finns en bevarad kakelugn. I bakgrunden syns ett mindre förråd.

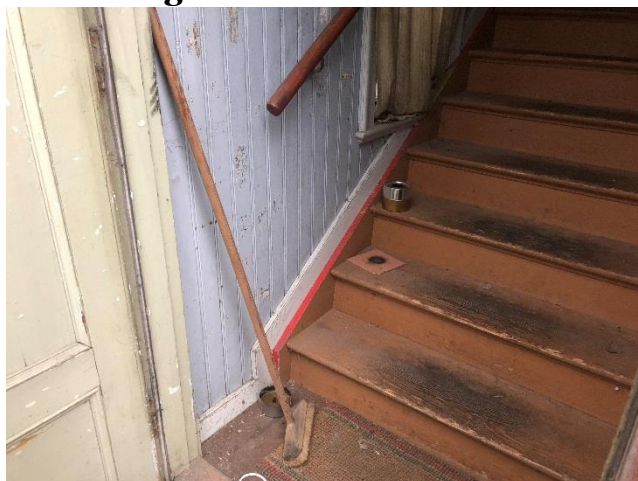

Tak och väggar av släta skivor med en enkel taklist, troligen har en modernisering skett någon gång runt 1950-talet.

I det andra rummet på bottenvåningen var textilier uppsatta på tak och väggar. På golvet låg en linoleummatta. Dörren till det mindre rummet på andra sidan var igensatt.

Övervåningen

Övervåningen nås via en entré på södra gaveln.

Övrehallen, tak och väggar av spontpanel. Ursprungliga dörrar och snickerier finns bevarade.

Kök på övre våningen, platsbyggda kökskåp och plastmatta på golvet.

Köksskåp med bänkskiva av marmor.

Kök, vy ut mot hallen.

Tak och väggar av
spontpanel, ursprungliga
dörrfoder bevarade.

Innanför köket finns ett rum
med släta väggar och tak,
sentida snickerier såsom
taklister och dörrfoder.

I rummet finns en mindre
bar bygd i kattvinden.

Kulturhistoriska värden

Att beskriva äldre bebyggelsemiljöers kulturhistoriska värden är en metod för att analysera och beskriva andra värden än de ekonomiska. Det rör sig om värden som ger oss information om tidigare historiska förhållanden och värden i kulturmiljön som ger upphov till upplevelser hos brukare och/eller besökare. Kulturhistoriska värden tar sig fysiska uttryck i hur ett område är planerat, bebyggelsens och landskapets utformning, byggnadsmaterial, färgsättning och utformning av mark och hägnader.

I en utredning av kulturhistoriska värden identifieras miljöns eller bebyggelsens egenskaper och uttryck, det kulturhistoriska sammanhangets egenskaper och uttryck, utifrån möjligheten att tillgodogöra sig kunskap eller förståelse från miljön/bebyggelsen om människors livsvillkor bakåt i tiden. Egenskaperna bär de kulturhistoriska värdena, och de förmedlar kunskap och förståelse. Denna antikvariska utredning ska beskriva och värdera Oscarsborg i relation till de egenskaper och uttryck som förmedlar kunskap om ett historiskt sammanhang.

Miljömessiga och samhällshistoriska värden

Oscarsborg ger en illustrativ bild av bebyggelsen och dess utveckling från tillkomsttid till idag och därigenom människors livsvillkor under samma tid. Dess kulturhistoriska värde utgörs av att byggnaden är en del i Danderyds historia som jordbrukslandskap. Tillsammans med Båtsmanstorpet i närheten är de båda byggnaderna exempel på den torpbebyggelse som var vanlig i jordbruksområden. Dess placering i skogsbrynet är karakteristiskt för äldre tiders byggande i jordbrukslandskap.

Bebyggelsen och miljön representerar en del i en lång historisk period då jordbrukslandskapet var det rådande i området. Oscarsborg och Båtsmanstorpet har en lång kontinuitet på platsen men saknar idag förankring i omgivande landskap. Dessa byggnader utgör således platsens förankring bakåt i tiden och till de historiska förutsättningar som format dagens område.

Byggnadsteknikhistoriskt värde

Oscarsborg är ett tydligt exempel på den byggnadskultur som rådde runt förra sekelskiftet. Huset är uppfört i traditionell byggnadsstil med traditionella material och metoder. Viss modernisering har skett men dess byggnadsvolym och stomme är i stort sett bevarad. Både utvändigt och invändigt finns exempel på äldre tiders byggnadsmaterial såsom pärlspont, profilerade dörrfoder, platsbygda skåp med diskbänkar av marmor. Huset har ett kraftigt eftersatt underhåll och en omfattande renovering är i akut behov.

Kvaliteter att ta tillvara

Exteriör

För att ta tillvara och skydda de kulturhistoriska värdena som byggnadens exteriör har bör följande hänsyn tas vid vård, underhåll och renovering av huvudbyggnaden.

- Byggandens yttre volym och form.
- Sadeltak med tegelpannor.
- Fasadernas liggande panel med inbrädade knutar, dock är delar av fasaden rötskadad
- Vid framtida ommålning bör en färgundersökning utföras och den ursprungliga färgsättningen undersökas.
- Natursten i socklarna
- Vid underhåll skall traditionella material och metoder användas.

Interiör

För att ta tillvara och skydda de kulturhistoriska värdena som byggnadens interiör har bör följande hänsyn tas vid vård, underhåll och renovering av huvudbyggnaden.

- Invändig planlösning bör bevaras.
- Äldre spontpanel på tak och väggar.
- Äldre snickerier såsom dörr- och fönsterfoder och dörrblad.
- Kakelugnen bör bevaras.
- Vid underhåll skall traditionella material och metoder användas.

Utlåtande

Vår bedömning är att Oscarsborg har ett så pass högt kulturhistoriskt värde, främst som en historisk artefakt som berättar om Danderyds historia som jordbruksbygd, att ett bevarande av byggnaden är väl motiverat.

Vid en eventuell framtida renovering och modernisering kan vissa förändringar, såsom placering av en eventuell toalett samt att dra in vatten, godkännas om detta görs på ett väl genomtänkt sätt.

Arbetet med en eventuell renovering bör genomföras i samarbetet med en certifierad antikvarie.

Källor och litteratur

Kulturhistorisk värdering av bebyggelse, Axel Unnerbäck 2002

Plattform Kulturhistorisk värdering och urval. Grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2015-01-19

Otryckta källor

Danderyds hembygdsförening

Danderyds kommunarkiv